

ומקשינן: **אי הכי** כדמפרשינן שהברייתא קא-א עוסקת כשהגניח להם אביהם אחריות נכסים, וחייבים הם לשלם מאותם נכסים את ערך הגזילה, אם כן כשכפרו בגזילה הרי כפרו ממון שיש בידם, וחזרה קושיא למקומה: **חומש נמי משלם** על שבועתו שלו?!

אמר תירץ רב הונא בריה דרב יהושע:

לפי שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות.⁽¹⁾

רבא אמר ליישב את הקושיא שהקשתה הגמרא: **"ונחייב בנו חומש** אשבועה דידיה":

לעולם עוסקת הברייתא באופן שהגזילה עדיין קיימת, אלא **דהכא** בברייתא **כמאי** עסקינן:

כגון שהיתה דיסקייה [תיק, ארנק] של אביו שהיתה בו הגזילה מופקדת **ביד אחרים**, ולפיכך:

קרן משלם הבן **דהא איתיה**, [הרי הגזילה קיימת]; ומיהו **חומש לא משלם** הבן, **דכי אישתבע** שלא גזל אביו **בקושטא** [באמת] **אישתבע**,⁽²⁾ **דהא לא הוה ידע**

ונחייב בנו חומש אשבועה דידיה [יתחייב הבן חומש משום שבועתו שלו], שהרי הוא עצמו כפר ממון של חבירו שיש בידו מירושת אביו?!

אמרי בני הישיבה לפרש את הברייתא:

הכא במאי עסקינן: **בשאין גזילה קיימת** בידי הבן, ואף "שירשו" מאביהם את הגזילה, אין הם חייבים באחריותה היות ואין הם הגזלנים,⁽¹²⁾ ואם כן אף שנשבעו לאמר: "לא ירשנו מאבינו חפץ שלך", ושקר הוא, אין זו אלא שבועת ביטוי, שאין חייבים עליה קרן וחומש.

ומקשינן: **אי עוסקת הברייתא בשאין גזילה קיימת**, **אפילו קרן נמי לא משלם** הבן, והרי כבר נתבאר שחייב הבן את הקרן?!

ומשנינן: **לא צריכא, דאיכא אחריות נכסים**, כלומר: הברייתא עוסקת באופן שהגניח אביהם אחריות נכסים, דהיינו שירשו ממנו קרקעות, ובכי האי גוונא אם הוריש להם אביהם את הגזילה ושוב נאבדה הרי הם חייבים לשלם מאותם קרקעות את חוב אביהם.⁽¹³⁾

ולכן: קרן אכן חייבים הם, ומיהו חומש אינם חייבים, כדמפרש טעמא ואזיל.⁽¹⁴⁾

11. נתבאר על פי גאון ב"שיטה מקובצת".

12. וכמו ששנינו לקמן קיא ב: "הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם", רש"י.

13. כתב רש"י: "ואמרינן לקמן: "אם הניח להן אביהם אחריות נכסים, קרקעות, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם"; וראה לקמן קיח ב וברש"י שם.

14. בספרים שלנו כתוב כאן: "וכי איכא

אחריות נכסים מאי הוי, מלוה על פה היא ומלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות; בשעמד בדין; אי בשעמד בדין אפילו חומש נמי משלם"; אך רש"י מחק את כל זה משום כמה קושיות, וגרס כפי שהובא בפנים; וראה תוספות.

1. פירש רש"י את הטעם: "דחומש אמאי קאתי אשבועתא, לאו שבועה היא, דקיימא לן

שהגזילה קיימת באותה דיסקיאה.

שנינו במשנה: מחל לו ... חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילך אחריו:

אמר רב פפא:

לא שנו במשנתנו שאינו צריך לילך אחריו להשיב לו פחות משוה פרוטה אלא בכגון שאין גזילה קיימת, ומעות פחות משוה פרוטה חייב הוא לו –

אבל אם גזילה עצמה עדיין קיימת, צריך לילך אחריו להשיבה לו אף שלא נשאר ממנה אלא פחות מפרוטה, ומשום דחיישינן: שמא תייקר ותהיה שוה פרוטה.

איכא דאמרי [יש אומרים] כך הוא שאמר רב פפא:

לא שנא גזילה קיימת, ולא שנא שאין גזילה קיימת, אינו צריך לילך אחריו, כי לשמא

תייקר לא חיישינן.

אמר רבא: (3) הגוזל אגודת ירק שהיא שוה פרוטה, והוזלה ועמדה על פחות משוה פרוטה, חייב הוא להחזיר אותה אם היא קיימת, (4) ואם אינה קיימת צריך הוא לשלם כשעת הגזילה.

ולא עוד, (5) אלא: אם גזל שלש אגודות בשלש פרוטות, והוזלו ועמדו על שתיים, אפילו אם החזיר לו כבר שתיים וכבר קיים מצות השבה באותן שתי אגודות, מכל מקום חייב להחזיר לו אחרת, כלומר: את האגודה עצמה אם היא קיימת, או דמיה שבשעת גזילה אם אינה קיימת.

ותנא תונא, והתנא שלנו [במשנה לעיל פרק זה דף צו ב] מסייע לדברי רבא שהגוזל שוה פרוטה חייב להחזיר את דמיה, אפילו אם הוזלה ושוב אינה שוה פרוטה; שהרי שנינו: גזל חמין ועבר עליו הפסח, אומר לו "הרי

[שבועות מב ב]: "אין נשבעין על הקרקעות, והאי בן כי אישתבע כפר לה שעבוד הקרקעות, דאי לאו משום אחריות נכסים, לאו עליה רמיא לשלומי".

2. פירש רש"י, משום ששנינו במסכת שבועות [לו ב], שאין חייבים על שגגה כעין זו שליבו אנסו, כי לא היה יודע.

3. דברי רבא מתבארים על פי התוספות.

4. א. לא נתבאר בהדיא בתוספות, אם חייב הוא בהשבה, או שמא אין כאן חיוב השבה, וצריך להחזיר לו מפני ששלו היא, וקצת משמע מדבריהם שחייב הוא בהשבה, שאם לא כן הרי

פשיטא; ולשון רש"י הוא: "חייב להחזיר לו אגודה אחרת, ואף על פי דהשתא לא שויא פרוטה, כיון דבשעת גזילה הוי שוי פרוטה, בעי לאהדוריה ולהליכה אחריו", ולא נתבאר היטב לשונו של רש"י: אם כוונתו לאגודה הקיימת שנשארה, ואם כן מבואר שיש חיוב השבה עליה אם היא קיימת, או שהנידון הוא בשאינה קיימת, וכדמשמע הלשון "אחרת"; וב"אילת השחר" הבין ברש"י שצריך הוא להוליך למדי את האגודה, וראה שם דברים מחודשים בגדר החיוב להוליכה למדי אף שאינה שוה פרוטה; ובתוספות ר"ד בסוגיין משמע בהדיא שיש לו חיוב השבה; ואילו הרשב"א פירש: "כלומר: אם אכלה אף על פי שהוזלה חייב הוא להחזירה כאילו היתה בעין וכו'", ולא הזכיר כלל את דינה

שלך לפניך", ומשמע:

טעמא דאיתיה בעיניה [אין הדברים אמורים אלא כשהחמץ עדיין בעין], **הא** אם ליתיה לחמץ **בעיניה**, הרי הוא חייב להשיב את דמיה, שהרי משמע: שאם אינו יכול לומר לנגזל "הרי שלך לפניך", ומשום שנאנס החמץ ממנו, אין הוא נפטר מלשלם את הגזילה; הרי למדנו:

אף על גב דהשתא בפסח לאו ממונא הוא שהרי אינו שוה פרוטה, מכל מקום **כיון דמעיקרא בשעת גזילה ממונא הוא**, **בעי שלומי** [צריך הוא לשלם] —

הבא נמי, כשגזל אגודה ועמדה על פרוטה, **אף על גב דהשתא לא שוה פרוטה**, **כיון דמעיקרא בשעת גזילה הוי האגודה שוה פרוטה**, **בעי שלומי** [צריך הוא לשלם].

בעי רבא: גזל שתי אגודות בפרוטה, והחזיר לו רק אחת מהן, מהו? האם עדיין מוטלת עליו החובה להחזיר את האגודה השניה, על אף שאינה שוה פרוטה.

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, השתא, הרי עתה, משהחזיר אגודה אחת, שוב **ליכא גזילה גביה**, אין עתה בידיו שיעור של גזילה, שהוא פרוטה, ופטור להשיב את האגודה השניה.

או דילמא, הא לא הדר, הרי הוא לא השיב עדיין את הגזילה **דחואי גביה**. שהרי הגזילה כולה היה בה שוה פרוטה, והוא לא השיב אלא אגודה אחת השוה מחצית הפרוטה,

ונמצא שהגזילה עדיין קיימת אצלו, ועליו להחזיר גם את האגודה השניה.

הדר וחזר רבא **ופשטה** לבעייתו, ואמר: **גזילה אין כאן**, כיון שאין באגודה הנותרת שוה פרוטה, אם כן **גם השבה אין כאן**.

ותמהה הגמרא בהבנת דבריו: הרי **אי גזילה אין כאן**, אם כן, **השבה יש כאן**. שהרי החזיר אגודה אחת, ויותר אינו חייב להשיב, לפי רבא, ומדוע אמר רבא שהשבה אין כאן?!

ומבאר הגמרא **שהכי קאמר רבא: אף על פי שגזילה אין כאן**, ואינו חייב להשיב את האגודה שנותרה בידו, בכל זאת, **קיום מצות השבה אין כאן**, שהרי לא השיב אלא אגודה אחת מתוך השתיים שגזל.

ומביאה הגמרא ענינים נוספים, לגבי נזיר ולגבי טומאת אהל, בהם הסתפק רבא ופשט את ספיקו, באופן דומה.

ואמר רבא: הרי אמרו: נזיר שגילה את כל שער ראשו בשעה שמשלים את נזירותו, שחייב אז לגלח את כל שער ראשו, ושייר שתי שערות, לא עשה ולא כלום. כי שיור של שתי שערות מחשיב אותו כמי שאינו מגולח.

בעי רבא: אם גילה הנזיר שיערה אחת משתי השערות ששייר, ואחר כך נשרה שיערה אחת מאליה, מהו? האם עדיין חייב הוא בתגלחת [לכשיגדלו שערותיו], כי אין גילוח נחשב בפחות משתי שערות. או שיצא ידי חובה בגילוח השערה האחת מתוך השתיים, היות

כשהיא קיימת, ומשמע שאין כאן חיוב השבה, כיון שאינה שוה פרוטה.

ובשעה שגילחה היו שתי שערות בראשו, ומשגילחה, שוב לא נשאר בו שיעור שתי שערות, ואינו נחשב עוד לאינו מגולח.

אמר ליה, תמה רב אחא מדיפתי לרבינא על ספיקו של רבא: וכי נזיר שגילח את שערותיו אחת אחת, קא מבעיא ליה לרבא האם הועילה תגלחתו, כיון שלא גילח שתי שערות בבת אחת? והרי פשיטא שיש לה שם תגלחת. ואם כן, בשעה שבא לגלח את שתי השערות האחרונות אחת אחת, הרי היה כאן שיעור גילוח. ולכן, כשגילח את השערה האחת מבין השתיים התקיים בכך גילוח שיער, ועתה, משנשארה שערה אחת, שאינה מעכבת את הגילוח, לא אכפת לנו אם נשרה מאליה.

אמר ליה רבינא: לא צריכא, ספיקו של רבא היה בכגון שתחילה נשרה שערה אחת מהן, מהשתיים שנותרו, ואחר כך גילח את האחת שנשארה.

והספק הוא: **מי אמרינן, השתא, עתה כשגילח את השערה האחרונה שנותרה בראשו מהגילוח, מיהת, הא ליכא שיעור של שיער בראשו, וקיים באחת האחרונה את הגילוח.**

או דילמא, הא, גילוח השערה האחרונה, לאו גילוח הוא, דמעיקרא כאשר הפסיק לגלח, הא שיעור שתי שערות, ולא קיים אז את הגילוח, והשתא, כי גלח, לא הוי שתי שערות, ואין זה גילוח שער!

הדר פשטה, וחזר רבא ופשט את בעייתו: כיון שגילח את השערה האחרונה, שער אין כאן, ולכן, גילוח אין כאן.

ותמהה הגמרא: **אי שער אין כאן, הרי גילוח יש כאן?**

ומבאר: **הכי קאמר רבא: אף על פי ששער אין כאן, שהרי גילח את השערה האחרונה, בכל זאת, קיום מצות גילוח אין כאן, כיון שלא גילח שיער ראש שיש בו שיעור של שתי שערות.**

ועתה מביאה הגמרא את ספיקו של רבא באופן דומה לענין טומאת אהל המת.

טומאת המת שנמצא בתוך בית מתפשטת לכל מקום בבית, חוץ ממקום שיש חיץ בינו לבין המת. ולכן, בית שיש עליו עליה, ויש חזר [הנקרא ארובה] מן הבית אל העליה שמעליו, עוברת טומאת המת שבבית אל העליה דרך החזר, אלא אם כן סותמים את החזר, וכפי שיתבאר.

אם סתמו את החזר [הארובה] באמצעות כלי, הרי אם הוא כלי המקבל טומאה, אין הוא חוצץ בפני הטומאה, ורק אם הוא כלי שבור, שאינו מקבל טומאה, יכול הוא לחצוץ בפני הטומאה.

ואמר רבא: הרי אמרו: חבית שניקבה, באופן ששוב אינה מקבלת טומאה, וסתמוה,

מוכיחה אלא על אופן ד"ליתיה בעיניה", וכמו שביאר בתוספות רי"ד, שאין לזה ראייה מן המשנה, ראה שם; ואילו מתוספות משמע

והנה אם תימצי לומר שיש לו חיוב השבה, נמצא שהגמרא אינה מוכיחה על פרט זה כלום מ"גזל חמץ ועבר עליו הפסח", שהרי אינה

היו **בה** בנקב החבית **שתיים** זמורות, אין הסתימה מועילה לחוץ בפני הטומאה, **עד שימרה** ויסתום את חללי האויר **מן הצדדים** של הזמורות, וגם **בין זמורה לחבירתה**.

ומדייק רב יימר: **טעמא** שמועילה הסתימה, משום **דמורה**.

הא לא מרה, לא מועילה הסתימה של הזמורה בנקב החבית.

ואמאי לא מועילה סתימת הזמורה בנקב החבית גם בלי מירוח כלל?

זהרי **תיהוי** סתימת הזמורה בנקב, **כי אגף**, כמו שסתם בטיט **חציה** של נקב החבית, שהסתפקת להחשיבו כסתימת הנקב לגבי תיקונו לקבל טומאה, וכמו כן תחשב סתימת הזמורה בנקב כדי לחוץ בפני הטומאה, גם אם אין הזמורה סותמת את כל הנקב.

אלא, בהכרח, שצריך לסתום את כל הנקב כדי להחשיבו כסתום.

ודוחה הגמרא: **אמרי, הכי השתא?** מהו הדמיון!?

התב, בזמורה, **אי לא מרה** מסביבה, **לא קאי**, לא תעמוד כלל סתימת הזמורה, אלא תיפול, ואין זו סתימה.

אבל אם **אגף** סתם **חציה** בטיט, **במידי דקאי**,

את הנקב, **שמרים** של יין, ונמצא שהחבית סתומה [אך אין היא נחשבת מכח סתימת השמרים ככלי שלם לקבל טומאה], ונתנו את החבית על פי הארובה, ומירחו מסביב את כל החור כך שאין חלל פתוח בין הבית לעלייה, **הצילוה**, את העליה מטומאת המת שבבית מתחתיה. כי הכלי עצמו חוצץ בפני הטומאה, וסתימת השמרים בנקב שבכלי גם היא נחשבת כסתימה המונעת את העברת הטומאה.

בעי רבא: אם **אגף**, סתם, את נקב החבית **בחציה** [טיט, שהוא סתימה הראויה לכלי, ולא בשמרים שאינם נחשבים לסתימת הכלי], **מהו?**

דהיינו, האם די בסתימת חצי הנקב כדי לעשותו לכלי המקבל טומאה, כי מעתה אין בכלי השיעור של נקב, ושוב לא יחצוץ הכלי הנתון על פי הארובה בפני הטומאה שבבית, או שמא סתימת חצי נקב אינה נחשבת סתימה, שהרי לא סתם את רובו.

אמר ליה רב יימר לרב אשי: האם **לאו משנתנו היא**, **דתנן: חבית שניקבה**, וסתמוה **שמרים**, **הצילוה**.

אבל אם אין שם שמרים אלא **פקקה** לנקב החבית **בזמורה**, ענף עץ, אין החבית חוצצת בפני הטומאה, מחמת שאין הנקב סתום לחלוטין כשמניחים בו זמורה, **עד שימרה** בטיט את סביבות הזמורה, לסתום את חלל האויר לגמרי.

ב. ראה מה שנתקשו התוספות בדברי רבא, דמאי קא משמע לן, ובמה שביארו שם.

מהמשך לשונם, שכל דברי רבא מסתייעים מן המשנה, מלבד מה שחידש את דינו אף בשלש אגודות, וצריך תלמוד בכל זה.

האומר לחבירו: "שורי גנבת", והוא הנתבע אומר: "לא גנבתי"; חזר ושאלו התובע: "אם כן מה טיבו אצלך", ואמר לו הנתבע: "שומר חנם אני עליו", ונשבע על כך ושוב הודה ששיקר, הרי זה חייב קרן וחומש —

ואם כי לא פטר את עצמו כעת מכלום, שהרי מודה הוא שאינו שלו אלא של תובע, מכל מקום חייב, שהרי פטר עצמו מגניבה ואבירה שהוא חייב עליה לפי האמת שגנב הוא.

ואפילו אם אמר הנתבע: "שומר שכר אני עליו" ואסייגנב או יאבד אהיה חייב לשלם, מכל מקום הרי זה חייב משום שבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו משוברה ומתה, כלומר: מאונס, שהוא חייב עליו לפי האמת שגנב הוא.

ואפילו אם אמר הנתבע: "שואל אני עליו" וחייב על שבורה ומתה, מכל מקום הרי זה חייב, שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה שהשואל פטור עליה, והגנב חייב.

אלמא, הרי מוכח מדברי רבה, שאף על גב דהא קאים [הרי השור עומד לפנינו, ולא כפר בו], מכל מקום הוא חייב לדעת רבה, ומשום שלדעתו: כיון דאי מוגניב ממונא קא כפר, השתא נמי חשיב דממונא קא כפר.

הכא נמי — גבי גזל חמץ וכפר — יהא הדין לפי רבה שהוא חייב, כי: אף על גב דעפרא בעלמא הוא, כיון דאי מוגניב בעי שלומי ליה ממונא מעליא, השתא נמי ממונא קא כפר ליה.

במקום שהעמיד בו את הטיט, קאי, נשאר הסתימה של הטיט בקביעות, ולכן הסתפק רבא האם די בסתימה שכזאת לחצי הנקב.

ואמר עוד רבא:

הרי אמרו במשנה לקמן צו ב: "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך לפניך", ואם אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך" וכגון שנאנס ממנו, הרי הוא צריך לשלם כשעת הגזילה, וכפי שנתבאר לעיל.

ואם כן בעי [נסתפק] רבא:

אם נשבע הגוזל עליו — על החמץ, שאינו שוה פרוטה — שלא גזל, והודה ששיקר בשבועתו, מהו שיתחייב בקרבן שבועה?

ומפרשת הגמרא את צדדי הספק:

מי אמרינן: אף על גב שאינו חייב לו עכשיו אלא את החמץ שהוא אינו שוה פרוטה, ואינו ממון להתחייב עליו, מכל מקום כיון דאי מוגניב בעי שלומי ליה [אם ייגנב החמץ, צריך הוא לשלם לו כשעת הגזילה שהיה שוה פרוטה] אם כן ממונא קא כפר ליה. (1)

או דילמא: השתא מיהת הא מנח [הרי מונח החמץ, ולא נגנב], ועפרא בעלמא הוא [עפר בעלמא הוא], ולא כפר ליה ממונא?

מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה [דבר שנסתפק בו רבא, פשוט לו לרבה] שהוא חייב בקרבן שבועה; דאמר רבה: